

**Maďarová, Zuzana a Ostertágová,
Alexandra:**

**POLITIKA VYLÚČENIA A EMÓCIÍ –
ASPEKTY PREDVOLEBNEJ
KAMPANE 2012**

Bratislava: ASPEKT, 2012. 108 stran.

DOI: 10.5817/PC2013-3-366

V roku 2011 vydavateľstvo záujmového združenia ASPEKT publikovalo monografiu s názvom *Politika a političky – Aspekty politickej subjektivity žien*, ktorej obsahom bolo niekoľko rôznorodých štúdií na tému ženskej politickej subjektivity v podmienkach Slovenskej republiky. Nakoľko je však spomínaná subjektivita takmer nevyčerpatelnou témou, autorky združenia nadväzujú na úspech prvej publikácie a pokračujú s o niečo skromnejšou monografiou v oblasti rodových implikácií politickej kampane roku 2012. Autorky už v úvode predstavujú hlavné dôvody pre vznik tejto publikácie v rámci projektu *Rodové aspekty politickej komunikácie*. Vychádzajú v prvom rade z marketingovej podstaty politiky, na základe ktorej sa politické strany, politici a političky predávajú ako tovar (H. Schiller). Podľa autoriek tieto subjekty vo svojej politickej komunikácii upevňujú rodový poriadok, ktorý využívajú ako marketingový nástroj. Autorky pre účely odkrytia dynamiky „politika – občan“ aplikujú práve diskurzívnu analýzu, ktorá pomáha pri dekonštrukcii rodu vo verejných diskurzoch, ako je aj ten politický a v tomto prípade konkrétne diskurz predvolebný. Monografia zároveň vznikla v turbulentnom období predčasných parlamentných volieb, ktoré sprevádzalo odstúpenie z funkcie doposiaľ jedinej slovenskej premiérky – Ivety Radičovej.

Ako prvý príspevok monografie Alexandra Ostertágová predstavuje svoju štúdiu

Kto je občan? – Konštrukcia občianstva v programoch politických strán. Autorka v podobe kvalitatívnej obsahovej analýzy a kritickej diskurzívnej analýzy vybraných stranických programov predstavuje konštrukt občianstva cez politický marketing slovenských parlamentných volieb roku 2012. Obsahová analýza týchto 23 verejných stranických programov jej poskytuje pomerne jednotný pohľad na občianstvo a na to, podporu akých typov občanov a občianok sa strany snažia získať. Autorkina obsahová analýza ju privádza k jednoznačnému záveru – hierarchizácia občianstva je politickou praxou, ktorú využívajú majoritné slovenské politické strany. Ideál „my – oni“ hrá hlavnú úlohu v stranických programoch, ktoré definujú občianstvo ako aktivitu, teda ako niečo, čo si treba zaslúžiť, čím sa kladie dôraz na dichotómiu aktívny – pasívny, ktorá už takmer prirodzene patrí do rodových štúdií. Hlavnou kategóriou, ktorá sa v stranických programoch vyskytovala pomerne často, bol výraz „slušní ľudia“, ten sa neobjavoval len v programoch, ale aj na billboardoch, či v televíznych diskusiách. Tento výraz pritom neapeloval len na morálne charakteristiky voličov a voličiek. Podľa autorky jeho podstata spočíva v segregovaní a stanovení dominancie „slušných ľudí“ nad „tými ostatnými“. Skupina „slušných ľudí“ sa veľmi jasne vymedzuje ako skupina aktívnych, slušných (teda morálnych) a patria sem aj občania legitímne pasívni (deti, chorí a osoby odkázané na sociálnu pomoc). Naproti tomu amorálne konanie na základe obsahovej analýzy stranických programov autorka vymedzuje ako konanie kriminálne, či ako konanie ktoré zneužíva moc alebo finančné prostriedky štátu.

Veľkú časť tejto štúdie Alexandra Ostertágová venovala analýze konštrukt „aktívneho občana“, ktorý tiež patril k primárnym fenoménom politickej komunikácie parlamentných volieb v roku 2012. Autorka pritom vychádza z tézy súčasnej európskej

sociálnej filozofie, ktorá poukazuje na uznanie jednotlivcov primárne cez kategórie práce a ekonomickej aktivity. Samotné politické strany vo svojich volebných programoch definujú prívlastok „aktívny“ ako v prvom rade ekonomicky aktívny, politická aktivita sa akoby zámerne prehliada. Preto je podľa autorky skutočnou dichotómiou v diskurze nie „slušní a neslušní“, ale „slušní a nezamestnaní“. Štúdiom straníckych programov nás následne vedie k oddeleniu majorít – ekonomicky aktívnych a minorít (konkrétne sa strany sústredia na rómsku menšinu) – ekonomicky neaktívnych. Autorka tiež poukazuje na deliberatívne oddelenie platenej a neplatenej práce v politickom diskurze, čo znamená legitímne vyčlenenie žien do sféry starostlivosti – do sféry súkromnej. Zároveň je podľa autorky sporný a ambivalentný spôsob, akým programy definovali ženy v súkromnej sfére. Na jednej strane legitimizovali ich závislosť na sociálnej podpore (z hľadiska starostlivosti o rodinných príslušníkov) a na druhej strane vykresľovali takúto „neaktívnosť“ ako neslušnú.

Na základe toho, ktorú skupinu obyvateľstva (ako príznakovo sociálnu) ani raz nedefinujú stranícke programy, autorka poukazuje na to, aký občan je politickou normou – je to muž, heterosexuál, majoritnej národnosti, v strednom veku. S modelom zjavne ideálneho občana je podľa volebných programov do značnej miery spojený aj stereotyp nukleárnej heterosexuálnej rodiny. Autorka túto štúdiu uzatvára s hodnotením volebnej kampane ako vysoko androcentrickej. Takáto kampaň má zároveň tendenciu vylúčiť minority a ženskú populáciu z kontextu občianstva, ktoré je v závere aj tak definované len v intenciách ekonomickej aktivity.

Druhá štúdia monografie od autorky Zuzany Maďarovej nesie názov *Sex, vtipy a poprock*. Obsahom tejto štúdie boli mítingy politických strán Smer-SD a SDKÚ-DS, ktoré autorka považovala v predvolebnom

boji roku 2012 za najvýraznejšie politické subjekty. Ako v prvej štúdiu, aj tu autorka vychádzala z trhového charakteru politických strán, ktoré si za jeden z predajných artiklov zvolili emócie. Štúdia *Sex, vtipy a poprock* preto analyzuje 4 mítingy – dva strany Smer-SD a tiež dva strany SDKÚ-DS. Poukazuje pritom na upadajúci význam obsahu komunikovaného a rastúci význam formy komunikovaného. Autorka si zároveň kladie primárnu otázku – Ako sa cez diskusie, hudbu, hostí či moderáciu reprodukuje percepcia politiky a spoločenských vzťahov? Za základnú metódu tejto štúdie politickej komunikácie si autorka zvolila kritickú analýzu diskurzu a kritickú analýzu metafory. Vychádza pritom z teórie lingvistu Jonathana Charteris-Blacka, ktorý poukázal na prepojenie abstrakcie so sociálnou realitou. Úspešnosť politickej rétoriky tak autorka pripisuje schopnosti politikov a političiek priblížiť svoj verbálny prejav svojim potenciálnym voličom. Teda jednoducho povedané – politici a političky používajú len metafory, o ktorých sú si istí, že im publikum porozumie.

Analýza straníckych mítingov v podaní Zuzany Maďarovej nenesie normatívnu formu, jej charakter je skôr senzitivujúci, snaží sa poukázať na konštrukt sociálnych mocenských vzťahov cez politickú prax. Ako prvé si na mítingoch strany Smer-SD autorka všimá fakt, že na týchto podujatiach vystupujú výlučne muži. Sami svoje mítingy rozdeľujú na politické (klasické) a apolitické (spojené s oslavami Medzinárodného dňa žien), dominancia mužov je však prítomná v oboch typoch mítingov. Humor a istá forma „poľudštenia“ hrajú podľa autorky významnú úlohu v kampani tejto strany. Veľmi často využívané vtipy apelujú na tzv. mýtus krásy, teda v abstraktnej metafore je prítomný podtext, že „iba prostredníctvom sexuality môžu ženy dosiahnuť určitý druh úspechu“. Zároveň tradične definujú krásnu ženu ako ženu sexuálne prístupnú. Čo však autorku pri diskurzívnej analýze mítingov

strany Smer-SD zaujíma najviac, je idea hegemonného a maskulínneho politika Róberta Fica, ktorú prezentuje v časti štúdie o personalizácii strany. Napriek tomu, že sa v prípade MDŽ mítingu jedná o zjavne citovo zainteresovanú formu politickej komunikácie, zo všetkých účastníkov sa práve Róbert Fico neangažuje ako „muž rodinný“. Zachováva si citovú a teda aj hierarchickú nadradenosť a odosobňuje sa od svojej sexualitu, čím prezentuje ideál sociálne citiaceho aktéra a jediného schopného vodcu. Koncept metafory je pre autorku zjavný v reprodukovani nerovnomerných mocenských vzťahov medzi mužmi a ženami, ktoré sú podľa strany Smer-SD zjavne vhodným nástrojom predaja.

Silným súperom strany Smer-SD bola v parlamentných voľbách roku 2012 práve strana SDKÚ-DS, teda strana, ktorá sa v opozícii k svojmu ľavicovému súperovi vymedzuje ako strana pravicová, i keď sociálne zmýšľajúca. Autorka v úvode štúdie nezabúda dodať, že práve táto strana bola politicky najviac poznačená kauzami ako odchod Ivety Radičovej, či kauza Gorila, čo do značnej miery ovplyvnilo aj ich volebnú kampaň. Aj tu sa stretávame so spomínaným pojmom „slušní ľudia“, ktorý nesie podľa autorky viktimizujúcu funkciu aplikovanú na všetky ostatné skupiny obyvateľstva. Táto politická strana tiež rozdelila svoje mítingy na politické a uvoľnené, zároveň tiež využíva humor a metafory, ktorých hlavnou úlohou je vykresliť straníckych aktérov ako bežných ľudí, doslova s „ľudskou stránkou“. Zuzana Maďarová analyzuje mítingy tejto politickej strany slovo po slove a poukazuje na fakt, že ani politici a političky tejto strany sa nevyhli stereotypnému vnímaniu rodov, ktoré hodnotia na základe generalizácie. Mítingy strany SDKÚ-DS sa však podľa autorky líšia od strany Smer-SD v prístupe

k menšinám a občanom v exklúzii, ktorých majú tendenciu degradovať a viktimizovať. Ako veľmi ilustratívny príklad autorka uvádza výrok jedného z členov strany, ktorý počas mítingu označil prostitútky za „tieto osoby“, či za „sociálne pracovníčky“.

Rodové stereotypy, viktimizácia minorít, vyvlastnenie ženského tela, či konštrukt maskulínneho vodcu, ktorý ovláda vlastnú sexualitu – toto všetko môžeme na základe štúdií Zuzany Maďarovej a Alexandry Osterťagovej označiť za prax predvolebnej politickej komunikácie slovenských politických strán. Obe autorky sa nie prvýkrát venujú diskurzívnej analýze slovenského politického prostredia s jeho vplyvom na reprodukciu diskriminačných mocenských štruktúr v spoločnosti. Vychádzajú pritom z jednoduchej tézy o vplyve jazykových konštruktov na percepciu reality bežného občana a občianky. Vo svojich štúdiách sa obmedzujú na deskripciu a analýzu, vyvarujú sa akýchkoľvek morálnych súdov, či normatívnych tvrdení. Zároveň si neprivlastňujú úlohu hodnotiť politické subjekty za občana / občianku, čo je často možné vytknúť pri pokuse o diskurzívnu analýzu. Publikácia ma napriek svojej relevantnosti pre slovenskú politickú teóriu a prax predsa len jednu značnú nevýhodu, a to malý počet štúdií, teda v tomto prípade len dve. Napriek tomu nie je možné tento fakt autorkám, či vydavateľstvu vytýkať, keďže podobné štúdie sú zatiaľ v slovenskom prostredí skôr zriedkavosťou.

*Bc. Veronika Valkovičová
Fakulta politických vied a medzinárodných
vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
(SR), Fakulta práva a politických vied Univerzity
Versailles – St. Quentin-en-Yvelines (FR).*